

## A sárga czipókról.

(Kulturtörténeli vázlat.)

Irta: Kenedi Géza.

Nem kell azt hinni, hogy a dolgokban nem lakozik lélek. Nagyon is lakozik; még az élet nélkül való dolgokban is.

A mihez köze van az embernek, ahhoz akaratlanul is hozzáragad valami az ő értelmi és erkölcsi világából. Annak van történelme, fejlődése, lélektana, bölcselete. Gyakran annyira van, hogy az egész emberi lélek beleköltözik a tárgyakba s ott lebzsel egy darabig. A mire legfőbb példa mindjárt a divat.

Urísten, hány szép nyári öltözet (hímnemű és nőnemű) szaladgál most is odakinn az Andrássy-úton, a melynek egészen lényegtelen alkatrésze a benne szorongó emberi lény. S mily boldognak érezheti magát sokszor a földekorált polgári kabát, hogy a civilizáció az ő számára is teremtetett — lábakat.

Mert földolog mostanság a láb.

Nem tudnám hirtelen megmondani, hogy honnan merítettem ezt a merész axiómát; annyi bizonyos, hogy nem pusztá ötlet, a milyen például egy «monolog». Bizonyos idő óta alaposan foglalkozom embertársaim lábával; a férfiakéval is.

Ezrekre menő megfigyeléseim vannak az utcáról, a hol a társadalom ezen fontos alkatrésze teljes működésben és teljes pompájában tanulmányozható. Ezek az ismeretek lassankint maguktól rendeződtek agyvelőmben s bármily mosolyra gerjesztő eredmény, de én megállapítottam, hogy az emberi művelődés fejlődése bizonyos idő óta lefelé menő irányzatot követ: a fejektől a lábak felé.

Ne méltóztassanak azonban egy csöndes philosophtól azonnal pikantériákat várni. A balette, operette, a tricot, a rövid szoknya nem tartozik az én szellemi régiómba; ámbár kétségtelen, hogy a haladás szekerét már jó darab idő óta ledér lábasjóságok vonják. Majd, ha feldöntik valami kátyuban, akkor beszélünk erről is. A mi azonban az én megfigyeléseim tetőpontján áll s az általam fölfedezett új lélektani és sociológiai igazságok legtisztább jelképét képezi, az nem más, mint a *sárga czipő*.

Egy új divat feltünése mindig figyelemreméltó jelenség azok előtt, a kiknek megvan az a rossz szokásuk, hogy a régi kabátjukkal nem vetik le a régi eszüket. A divat a társadalom gondolkozásmódjának változását, javulását, romlását, az ízlés emelkedését vagy csökkenését jelzi. S az, amit a divat *kiemel*, caracteristikus vonása, gyakran kedvencz irányeszméje a ruhák útján gondolkozó tömegnek. Szent Zola bocsássa meg, de a tournur divatja vezetett rá erre a sarkalatos gondolatra.

Hátha még e divat nem marad meg a «bon-ton» korlátjai közt, hanem kitör és eget kér. Ha lerázza a hagyomány tisztos békóit magáról s rohanvást terjed a földgolyóbis minden nemzetei közt (kivéven azokat, a kik egyáltalán nem ruházkodnak) s birtokába vesz, lefoglal minden ellentmondást és minden sopánkodást a régi mellett. Ez már nem irányeszmé többé, hanem forradalom, mely egy új, zsarnoki ízlés guillotinját állítja föl még Pócsmegyeren is, hogy azzal a régi világ embereit egyszerűen lenyakazza. Nem kell az ilyent kevésre becsülni; a nagy Stuart Mill is érdemesnek tartotta, hogy vele foglalkozzék.

Igy fölszerelve jutottam ki az én sárgaczipő-philosophiámra. S meg kell vallanom, hogy a mióta élek, épen ezeken a sárga czipőkön s azoknak kaucsuktalpain tettem legalaposabb lélektani tapasztalataimat.

Egy sárga czipő bizonyára vajmi kis dolog a mindenségben. Kicsike még a fekete czipők oczeánjához mérve is. *Kettő* is kicsike, három is. Mikor feltűntek a sok százados multtal dicsekvő s vajmi gyakran könnyel és vérrel áztatott fekete czipők miriádjai közt, az emberek megállottak az utcán s mosolyogtak fölötte:

— Ni, ez a bolond fölcsapott kanárinak!

A sárga czipő azonban a XIX. század mélyéből fakadt föl az asphaltra; nem lehetett azt elfűni ilyen megjegyzésekkel. A kor gyermekeinek a szívében ott volt már a sárga czipő mustármagja. Terebélyes fává kellett neki nőnie az írás szavai szerint, mivel a mag az *élet* magva volt.

A kor hiú és üres gyermeke észrevette, hogy a sárgaczipő imponál. Sőt elkülönzi azt, a ki viseli, e fekete czipős plebejusoktól. Imhol nem-e grófok és nagyfejű emberek viselték-e legelőször? S nem-e épen ezeknek a lábát avatta szentté, mintha csak azt mondaná:

— Én, sárga czipő! Én különb vagyok, mint ti vagytok nyomorult vixes fekete czipők s azok viselői. Az üldözött és megforradalmazott előkelőség én bennem született újjá. Én vagyok a vagyon, a tekintély, a szépség, a hatalom. Én vagyok az, a ki a civilizáció élén zajtalanul lépegetek s a jövőt hordom puha kaucsuktalpaimon! Haec omnia dabo tibi, si cadens adoraveris me! Mindezeket neked fogom adni, ha leborulva imádasz engem.

A derék bourgeois pedig leborul vala. Tíz év óta keresi szűk fejével őseit az antiquariusnál. Tíz év óta szenved máj- és tárczadaganatban; azt az irigység feszíti, ezt a pénz. Nagygyá, tekintélyessé, föltünővé, előkelővé és bámulttá lenni, hosszas tanulás, nehéz gondolkodás és az erények izzasztó gyakorlása nélkül, pusztán az irigység és a pénz segedelmével . . . .

— Oh jöjj édes sárga czipő s részesíts engem a civilizáció összes áldásaiban. Vigy föl engem ama hegyre, a hol egykor a daemontól megkörnyékezett Jézus állott és add ide nekem a mindenséget; de hamar!

S amodább a rüpök, a krakéler, az üzletszerű pár-bajhős, a ki egy életet tölt el azzal, hogy a semmiből és e semmi által nagygyá, híressé legyen. A hiúság hidrogeniuma azonban már nem emeli. A régi ballont kiszurkálta tüvel az utcai gúny és iróttal az irodalom. A pofozkodástól, báli scandalumtól és a páros viaskodástól sem lehet többé az ember nagy társadalmi tényezővé. Új divat kell a hírességhez, a régi elkopott . . . .

— Föl, te drága sárgaczipő; imponáljunk a filistereknek és könyvmolyoknak. Tereád még be lehet táblázni néhány száz forint ára kölcsönt. Feléd még mosolyog a jó parthie napsugara, a báli szerencse és a társadalmi tekintély. Csoszsanj zajtalanul és elegánsul kaucsuktalpaddal a civilizáció országútján; vakítsd el villogásoddal a szép és hiú szemek sugarát s imponálj a suvixos mindenségnek!

Igy lett a sárga czipőből ragály. Először azok kapták meg, a kik a hiúságból és a hiúság által éltek. S mint minden ragadós betegség, azokra is átterjedt, a kik nem birtak rá hajlandósággal. Tisztos lelkű, solid és reális emberek is megadták neki magukat s mentségül reá költöttek, hogy czélszerű. Nem kell vixelni. Könnyű benne járni. Kellemes cserszaga van. Erős és tartós. Nem látzik meg rajta a sár. S elő kell mozdítani az ipari productiót is.

A sárgaczipő-mánia tehát teljes, mint a milyen volt a XVIII. század derekán az anglomania, a «second empire» alatt a krinolin s a hetvenes években a plaid és a grümdolás.

Nem beszélnek ilyen kegyetlenül, ha magam is meg nem kaptam volna a sárgaczipő-ragályt. Onnan tudom, hogy mi az. Jól ismerem az egész psychológiáját.

Szánom és bánom, de már késő. Tavaly a párisi kiállításon egy gaz cipőművész meglopta ebédutáni bizalmamat s nyakamba, azaz hogy lábamra varrt egy pár ellenállhatatlan sárga cipőt. S hozzá még a legsárgábbundok kísértése.

Fájdalom, az már csakis az én hibám volt, hogy ezekkel a kénkö-sárgaságu francia cipőkkel a Hangliban még feszítettem is. Pedig egyenesen azért, hogy legjobb barátaim az irigységtől megpukkadjanak.

Szerencsére egyik sem pukadt meg; de ezekből az őszinte vallomásokból is kitetszik, hogy a sárga cipőben a büntető codex által sok évi fegyházzal fenyegetett gazságoknak mennyi csirája rejtezik. Pedig tessék hozzágondolni, hogy én szigorú és éles filozophai ollóval nyesegetem mindennap az ilyen növevényeket, míg a többségnek csak tompa ollója van, vagy — a mi a szabály — egyáltalán nincsen semmiféle ollója.

Itt játszódtott le az én lábaimon a sárga cipők egész pszichológiai folyamata. Az ember tragédiája két sárgacipőbe foglalva. Örök szégyenemre szolgálnak ezek a jelenetek. A mint végigchassiroztam az impozans cipőkkel a Dorottya-utcán, fényes délből. Mikor észrevettem, hogy egy-egy ragyogó szem sötét tüze olvad össze az én párisi cipőim világos zománczával. Az ifjonczok csodálata; a felnőttek érdeklődése; az ismerősök irigy tudakozódása; az irodalmi vetélytársak megsemmisülése... oh milyen nagy voltam én akkor! Egy egész élet nehéz fáradsága, hosszas munka, irodalmi hírnév, tudás, jószág s minden kicsike és nagy erény, minden fáradsággal megszerzett érték és súly: mindez haszontalan semmiség volt az én sárga cipőimhez képest!

Én, csak én! De hányan voltak azóta, a kik ezt a művelődési processust utánam csinálták. Különösen a mióta a sárga cipőknek zajtalan kaucsuk talpuk van. S különösen azok a sokak, a kik sem akkor sem azóta nem tudták meg, hogy a sárga cipőnek pszichológiája is van, a miben legalább is akkora a rendszer, mint Hamlet bolondságaiban.

Az én sárga cipőmből a krízis akkor ütött bele, mikor egy valóban rettenetes tapasztalatra ébredtem. Egy napon — épen vasárnap volt — észrevettem, hogy elkezdék a lábammal gondolkozni.

S ez még csak nem is paradoxon. A sárga cipő lassankint bizonyos souverain helyet foglalt el gondolataim fölött. A logikai rendet nyugtázta le először. Azután megragadta az érzelmi világot. Sárga cipőim kedvéért olyan helyekre jártam, a hol máskor nem igen fordultam meg. Mutatni kellett őket. Új érzelmek fakadtak bennem; izgató, nyugtalan érzelmek, telve a hiúság könnyű levegőjével. Könnyebbnek és könnyelműbbnek kezdtem magam érezni s a könnyűség még a tárczámat is megragadta. Éreztem a varázst, de nem birtam szabadulni tőle. Megragadta egész egyéniségemet s ha egy-egy lelki erőszakkal ki akartam magam rántani karjai közül, elég volt a cipőmre nézni. Mintha így kiáltott volna rám ilyenkor:

— Én vagyok a sárgacipő. S te nem vagy nélkülem semmi!

Milyen borzasztó harcz volt az. Küzdöttem a sárga cipővel, mint Jákob a szellemmel s nem birtam elbocsájtani, míg — a talpa ki nem lyukadt.

Áldott legyen a nap, a melyen kilyukadt! Mikor visszatértem apáink becsületes fekete cipőjéhez. S mikor hajnali álmomba először szövődött bele hosszú idő után megint az előszobából behallatszó kibékítő suhogás, gyermekéveim szelíd emléke, a mint odakünn a cseléd becsületes fekete cipőimet kefélté:

— Suvix, suvix, suvix...

\* \* \*

Most pedig tessék engem is az orthodoxokkal együtt lenyakazni a modern ízlés guillotine-jával, de mindjárt! Haldokolva is az lesz az utolsó szavam, hogy a sárga cipő nem a XIX. század nagy gondolataiból, hanem kolosszális nyegleségeiből született.

S a ki a jövőbe is akar egy pillantást vetni, az menjen ki hamar az Andrássy-útra. Ott fogja látni a sárga cipők törvényes gyermekeit: a piros cipőket.

Szent Lőrincz! Micsoda cipők!

És micsoda lábszarak!

## Krónika.

### Ausztria „Hungaria“-ban.

(Pillanat-felvétel az osztrák delegációról.)

— június 21.

Ki ne ismerné még azokat a borzas, jobbra-balra berzenkedő, hosszúnnyelvű heraldikai kétfejű sasokat, melyek gyomrából imádott hazánk czimerének, piros mezejű négy fehér folyója és zöld hármass halma virít ki. Idehaza már csak itt-ott hozza méregbe egy-egy elfelejtett példány a hazafit. Ahány Tisza Kálmán szeme elé került tizenöt éves uralma folyamán, annak mind pusztulni kellett. Hanem Bécsben még van sok e fajta szörny-állat. A jámbor osztrákok gyönyörűségüket találják benne. Ha a «Verwirkungs-Theorie» csütörtököt mondott is, legalább megmaradt a symboluma.

Ennek a symbolumnak a pendantja az én pillanatnyi fölvételem. (Mellékesen megjegyzem, miszerint bölcsen tudom magam is, hogy a «fölvétel» az új «Aufnahme» szolgál fordítása. Azt is érzem, hogy a magyar photographus inkább «lekap», mintsem «felvesz». De, ha «lekapás»-t írnék, azt hinnék felőlem, hogy szidni akarom az osztrákokat s hogy szélbali vagyok. Már pedig ezt igazán röstelném.)

Az én apparatusom azt a jelenetet örökíti meg, a mikor Ausztria, törvényhozása elitejének képében, csöndesen, szerényen lapul meg «Hungaria» gyomrának fenekén.

Mert nem elég, hogy az idén az osztrák delegáció Budapesten ülésezik. Ha csak ennyi volna az egész, akkor azt mondanók, hogy Ausztria a magyar nemzet szívébe van foglalva. Már pedig ezt a legvakmerőbb pecsovis sem állíthatja. Az osztrák delegáció nemcsak, hogy Budapesten, hanem itt is még a «Hungaria» hotelben s ennek is a legeslegbelsőbb udvari nagy termében van letelepedve.

Megállok a roppant hotel-kaszárnya előtt s így módosítom Anastasius Grün versét, melyet miattam Franz Grillparzer is írhatott:

«In deinem Magen ist Österreich!»

Az első emelet sötét folyosóin jól beretvált öreg Amtsdienerek szunyókálnak és tubákolnak. Valamennyinek arczáról az az Alt-Österreich ásít le, mely egy hadtesttel és egy gondolattal mindig későn jön. Hogy e hadtestet honnan veszi Alt-Österreich, azt a hadügyi budgetből tudom. De el nem bírom képzelni, hogy hol veszi azt a bizonyos egy gondolatot is.

Persze, mint afféle magyar ember, teli vagyok előítélettel. És mert az osztrák geheimer Rath, Hofrath, Reichsrath és Regierungsrath jobbára éppen úgy beretválkozik, mint azok a szunyóka Amtsdienerek, nem tudom kivenni a fejemből, hogy a gondolat-productióban is valamennyien egyformák.

Belépek a rögtönzött karzatra, melyet a bőkézzel osztogatott «Permanenz-Karte» egy kis nagyhatalmi nagyképűséggel «Ministerial Loge»-nak nevez.

Szemben velem zöld drapériás, magas spanyol-fal emelkedik, mely a terem tulsó végéből egy folyosónyira